(i) Printed Pages : 4 Roll No. ....

(ii) Questions : 7 **Sub. Code : 1 0 4 8 7**

Exam. Code : 5 0 0 2

Bachelor of Arts (FYUP) 2nd Semester

(2055)

GEOGRAPHY (In all Mediums)

Paper : Fundamentals of Disaster Management

Time Allowed : Three Hours] **[Maximum Marks : 68**

Note :— (1) Attempt **four** questions in all. Question No. **1** is compulsory. Select **one** question from each of the three Units. Credit will be given for suitable maps/diagrams and examples.

(2) For CDOE, reappear/improvement candidate(s), who have not been assessed earlier for internal assessment, the marks secured by them in theory paper will be increased proportionally to maximum marks of the paper in lieu of internal assessment.

1. Attempt any **seven** parts in about **25-30** words each :

(1) Explain the term Hazard.

(2) What is an Earthquake ?

(3) Climate Change.

(4) What is resilience ?

(5) Define Natural Disaster and give its three examples.

(6) What is an Early Warning System ?

(7) Earthquake prone areas in India.

(8) Explain the major disasters that have occurred recently in India.

(9) What does CBDRM stand for ?

(10) What is the purpose of disaster risk reduction ? 7×2=14

UNIT-I

2. What are Disasters ? Classify and explain different types of disasters in detail giving examples. 18

3. Write a detailed note on the concepts : Vulnerability, Risk and Resilience. 3×6=18

UNIT-II

4. What are disaster management initiatives ? Explain the Pre, during and Post disaster phases of Risk reduction in disaster management. 3+15=18

5. Explain the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction and discuss its goals, priorities, and significances in global level disaster management. 18

UNIT-III

6. Explain the Natural Hazards and Disasters prone areas of India. Also discuss the causes of their occurrences with examples. 18

7. Discuss the Disaster Management Policy of India and its key features in detail. 18

(हिन्दी माध्यम)

नोट :– (1) कुल चार प्रश्न हल कीजिए। प्रश्न संख्या **1** अनिवार्य प्रश्न है। तीनों यूनिटों से प्रत्येक में से एक प्रश्न चुनें। उपयुक्त मानचित्रों/आरेखों तथा उदाहरणों के लिए क्रेडिट दिया जाएगा।

(2) CDOE, पुनः उपस्थित/सुधार छात्रों, जिनका पहले आंतरिक मूल्यांकन नहीं हुआ है, उनके द्वारा थ्योरी पेपर में प्राप्त अंकों को आंतरिक मूल्यांकन के बदले पेपर के अधिकतम अंकों के अनुपात में बढ़ा दिया जाएगा।

1. कोई भी **सात** भाग लगभग **25-30** शब्दों में हल करें :

(1) खतरा शब्द की व्याख्या करें।

(2) भूकंप क्या है ?

(3) जलवायु परिवर्तन।

(4) लचीलापन क्या है ?

(5) प्राकृतिक आपदा को परिभाषित करें और इसके तीन उदाहरण दें।

(6) प्रारंभिक चेतावनी प्रणाली क्या है ?

(7) भारत में भूकंप संभावित क्षेत्र।

(8) भारत में हाल ही में हुई प्रमुख आपदाओं की व्याख्या करें।

(9) CBDRM का क्या अर्थ है ?

(10) आपदा जोखिम न्यूनीकरण का उद्देश्य क्या है ? 7×2=14

यूनिट–I

2. आपदाएँ क्या हैं ? उदाहरण देते हुए विभिन्न प्रकार की आपदाओं को विस्तार से वर्गीकृत और समझाएँ। 18

3. अवधारणाओं पर एक विस्तृत नोट लिखें :
भेद्यता, जोखिम और लचीलापन। 3×6=18

यूनिट–II

4. आपदा प्रबंधन पहल क्या हैं ? आपदा प्रबंधन में जोखिम न्यूनीकरण के पूर्व, दौरान और आपदा के बाद के चरणों की व्याख्या करें। 3+15=18

5. आपदा जोखिम न्यूनीकरण के लिए सेंडाई फ्रेमवर्क की व्याख्या करें तथा वैश्विक स्तर पर आपदा प्रबंधन में इसके लक्ष्य, प्राथमिकताओं और महत्व की चर्चा करें। 18

यूनिट–III

6. भारत के प्राकृतिक खतरों और आपदाओं की आशंका वाले क्षेत्रों की व्याख्या करें। उदाहरणों के साथ उनकी घटनाओं के कारणों पर भी चर्चा करें। 18

7. भारत की आपदा प्रबंधन नीति और इसकी प्रमुख विशेषताओं पर विस्तार से चर्चा करें। 18

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— (1) ਕੁੱਲ **ਚਾਰ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **1** ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਯੂਨਿਟਾਂ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣੋ। ਢੁਕਵੇਂ ਨਕਸ਼ਿਆਂ/ਚਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਲਈ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) CDOE, ਮੁੜ ਉਪਸਿਥਤ/ਸੁਧਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਥਿਊਰੀ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਪੇਪਰ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਵਧਾਏ ਜਾਣਗੇ।

1. ਕੋਈ ਵੀ **ਸੱਤ** ਭਾਗ ਲਗਭਗ **25-30** ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਕਰੋ :

(1) ਖ਼ਤਰਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

(2) ਭੂਚਾਲ ਕੀ ਹੈ ?

(3) ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ।

(4) ਲਚਕੀਲਾਪਣ ਕੀ ਹੈ ?

(5) ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿਓ।

(6) ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕੀ ਹੈ ?

(7) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭੂਚਾਲ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਖੇਤਰ।

(8) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

(9) CBDRM ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?

(10) ਆਫ਼ਤ ਜੋਖਮ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ ? 10×2=20

ਯੂਨਿਟ–I

2. ਆਫ਼ਤਾਂ ਕੀ ਹਨ ? ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੋ। 18

3. ਸੰਕਲਪਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
ਦੁਰਬਲਤਾ, ਜੋਖਮ ਅਤੇ ਲਚਕੀਲਾਪਣ। 3×6=18

ਯੂਨਿਟ–II

4. ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ? ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਆਫ਼ਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 3+15=18

5. ਆਫ਼ਤ ਜੋਖਮ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਸੇਂਦਾਈ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਟੀਚਿਆਂ, ਤਰਜੀਹਾਂ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ–III

6. ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

7. ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18